

Porvoon kymnaasin kirjasto kansainvälisen kirjastohistorian tutkimuksen näkökulmasta

Janne Tunturi & Emilia Karppinen

Syyskuussa 2022 Porvoon kymnaasin kirjasto näytti kuin vieraaseen maailmaan siirretyltä. Sen yli 10 000 arvokirjaa olivat edelleen hyllyillään, mutta ne oli suojattu muovisilla kääreillä. Pitkät muoviverhot jakoivat kirjaston tilan pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja niiden välissä suunnistavat tutkijat joutuivat välillä etsimään tietä hyllyltä toiselle. Tunnettu porvoolainen Fredrika Runeberg valvoi kirjastoa niin ikään läpinäkyvän muovin takaa. Kirjaston sisustuksen väliaikainen muutos auttoi näkemään sen konteksteja uudella tavalla ja haastamaan sille annettuja merkityksiä. Sen ytimessä oli vähitellen muodostunut kokoelma. Kirjojen karttuminen ja valikoituminen ei ollut puhdasta sattumaa, mutta kirjasto ei ollut syntynyt myöskään huolellisen suunnittelun tuloksena.

Porvoon kymnaasin kirjastoa pidetään usein Suomen toiseksi tärkeimpänä historiallisena kirjastona. Tärkein, Turun akatemian kirjasto, paloi ja syntyi uudelleen 1830-luvun alussa Helsingin yliopistoon. Kymnaasi toimi monen lukiolaisen reittinä Turun akatemiaan ja Helsingin yliopistoon; jotkut kymnaasilaiset palasivat myöhemmin kouluun opettajiksi. Kymnaasin kirjaston kokoelma karttui monen Turun akatemiassa opiskelleen tekemillä lahjoituksilla 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa, kun se kasvoi nopeasti.

Porvoon kymnaasin kirjaston kulttuurinen merkitys on korostunut vuosien myötä, koska Turun akatemian kirjasto paloi ja useat aikakauden merkittävät yksityiskirjastot hävisivät. Kymnaasin kirjasto edustaa siksi Helsingin yliopiston kirjaston perustamista edeltäneen aikakauden oppineisuutta. Porvoon kirjasto on myös – ainakin näennäisesti – aikakapseli, sillä suurin osa sen kokoelmista on hankittu ennen vuotta 1900. Kirjaston ensimmäinen painettu luettelo, Ernst Lönnbergin kokoama *Borgå Lycei bibliotekskatalog* vuodelta 1906, antaa hyvän kuvan myös sen nykyisistä kokoelmista.

Kymnaasin kirjasto on tärkeä osa suomalaista kirjahistorian tutkimusta. Holger Nohrströmin vuonna 1927 julkaistu väitöskirja *Borgå gymnasiebibliotek och dess föregångare bland Finlands läroverksbibliotek. ett bidrag till Finlands biblioteks- och kulturhistoria* jäljitti kirjaston laajenemista, sille tehtyjä lahjoituksia ja sen asemaa 1700–1800-luvuilla. Kirjastoa on käsitellyt useissa julkaisuissa myös siitä kauan vastannut Folke Nyberg. Erityisesti Nybergin kirjaston kokoelmaa esittelevän, vuonna 2002 julkaistun kuvateoksen *Borgå Gymnasii Bibliotek. Möten med böcker och människor* taustalla on paljon kirjahistorian tutkimusta. Teoksen painopiste on arvokirjoissa, kun taas Nohrström keskittyi kokoelman kasvamisen historiaan.

Porvoon kymnaasin kirjaston kokoelma tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden arvioida kirjahistorian tutkimuksen ylijärjaisuutta, koska kirjat liikkuvat sujuvasti maasta toiseen – ja päätyivät lopulta pieneen kaupunkiin Uudellamaalla. Siksi tarkastelemme kokoelman kansainvälisiä konteksteja viime vuosina julkaistun kirjastohistorian näkökulmasta. Kysymme, mitä kirjaston avulla voidaan tutkia ja mihin ilmiöihin se liittyy.

Kirjastohistorian tutkimuksista tärkeimpinä keskustelukumppaneina ovat yleisesitykset Andrew Pettegreen ja Arthur der Weduwenin *The Library. A Fragile History* vuodelta 2022 sekä Frédéric Barbierin *Histoire des bibliothèques. D’Alexandrie aux bibliothèques virtuelles* vuodelta 2013. Edellinen on sujuvasanainen ja suhteellisen paljon huomiota saanut kirjastojen historian yleisesitys, joka pyrki globaaliin näkökulmaan. Jälkimmäinen taas keskittyy vanhempaan eurooppalaisten kirjastojen historiaan. Suppeamman ajallisen ja maantieteellisen näkökulman tarjoaa Giles Mandelbrotin ja K. A. Manleyn toimittama *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland* -sarjan toinen osa, joka rajautuu vuosiin 1640–1850. Se esittää Britteinsaarten kirjastojen historiaa osana laajempia kansainvälisiä ilmiöitä. David McKitterickin vuonna 2018 julkaistu tutkimus *The Invention of Rare Books. Private Interest and Public Memory, 1600–1840* jäljittää harvinaisen kirjallisuuden eli rareteettien nousua eurooppalaisen kulttuuripääoman tärkeäksi ilmentymäksi.

Kuva 1. Fredrika Runeberg valvoo Porvoon kymnaasin kirjastoa muovihupun takaa.
Kuva: Janne Tunturi.

Näissä teoksissa tarkastellaan kirjastoa kokoelman ja sen käytön näkökulmasta, mikä takia niiden avulla on mahdollista tarkentaa käsityksiä Porvoon kymnaasin kirjastosta. Toisenlaisiakin ratkaisuja on tehty: esimerkiksi Alice Crawfordin toimittama *The Meaning of the Library. A Cultural History* vuodelta 2015 analysoi näennäisen kattavasti kirjastojen representaatioita esimerkiksi fiktiossa. Käytännössä se on maantieteellisesti ja temaattisesti varsin rajattu katsaus. Tässä katsausartikkelissa pyrimme yleisesityksiä käyttämällä hahmottamaan sitä kirjastojen ja oppineisuuden maailmaa, jossa Porvoon kymnaasin kirjasto toimi. Emme keskity kirjaston yleisiin representaatioihin vaan niiden kokoelmien tuottamiin merkityksiin. Kirjallisuus- ja lähdepohjaa laajentamalla aihe tarjoaisi mahdollisuuksia myös tutkimukselliseen tarkasteluun esimerkiksi temaattisesti läheisillä tapaus-tutkimuksilla.

Folke Nybergin teokset ovat pääosin klassista, yksittäisiin kirjoihin keskittyvää kirjahistoriaa, kun taas Nohrströmin väitöskirjassa keskipisteessä on kokoelman kehittyminen. Kirjahistoria alkoi hahmottua erilliseksi tutkimusalaksi 1900-luvun alkupuolella, jolloin siinä painottui deskriptiiviseksi bibliografiaksi kutsuttu metodi. Se tarkoitti arvokirjojen mahdollisimman tarkkaa kuvailua: esimerkiksi paperiin, sidokseen, parateksteihin ja kansiin kiinnitettiin erityistä huomiota. Lähestymistapa kehittyi myöhemmin analyttiseksi bibliografiaksi, jossa havainnot kirjoitettiin tutkimuksen muotoon. Keskipisteessä oli fyysinen kirja.

Bibliografisen tutkimuksen rinnalle kehittyi kirjojen käyttöön ja niiden vaikutukseen keskittyvä lähestymistapa, jota on kutsuttu historialliseksi bibliografiaksi tai kirjan sosiaalishistoriaksi. Mikäli kirjastojen historiaa lähestyy kokoelmien ja niiden käytön näkökulmasta, tämä näkökulma painottuu.

Kiertävät kokoelmat

Anthony Pettigrewn ja Arthur der Weduwenin teos ilmoittaa näkökulmansa jo otsikossa: Kirjastot eivät ole erityisen kestäviä, vaan ne syntyvät, laajenevat ja tuhoutuvat. Harva niistä on säilynyt samanlaisena edes sataa vuotta. Kokoelmat muuttuvat vuosikymmenestä toiseen, kirjastotiloja sisustetaan ja kirjastojärjestelmiä uudistetaan jatkuvasti. Yhden sukupolven ideat kirjaston merkityksestä ja kokoelmien luonteesta siirtyvät harvoin seuraaville. Porvoossa tällainen lähtökohta voi tuntua turhalta, koska kirjasto pyritään säilyttämään muuttumattomana arvokokoelmana.

Tästä huolimatta myös kymnaasin kirjastoa on uudistettu. Kirjasto ei toimi samassa rakennuksessa kuin 1800-luvun alussa, sillä uusi kymnaasirakennus valmistui vuonna 1850. Myöhempi ratkaiseva muutos tapahtui 1950-luvulla, jolloin kirjasto sai englantilaisia kartanoita muistuttavan interiöörin. Viimeisten 70 vuoden aikana uudistustoimet ovat kuitenkin olleet pääsääntöisesti varovaisia.

Sitä vastoin monet Porvoossa säilytettävät teokset muistuttavat kirjastojen hauraudesta. 1600–1700-lukujen aikana oli suhteellisen helppoa hankkia erityisesti hieman vanhempaa kirjallisuutta – koska niitä aiemmin säilyttäneet kirjastot oli tuhottu tai ryöstetty. Reformaation myötä monia katolisia luostarikirjastoja lakkautettiin ja niiden kokoelmat siirrettiin muualle tai hajotettiin. Toinen kirjojen liikkumisen syy oli 30-vuotinen sota, jonka aikana niitä ryöstettiin paljon muun muassa Ruotsiin, Uppsalan yliopiston kirjastoon.

Porvoon kymnaasin kirjastoa koottiin ostojen ja lahjoitusten avulla. Monet lahjoittivat omia yksityiskirjastojaan tai niissä olleita teoksia. Kymnaasin kirjasto alkoi kasvaa

Kuva 2. Porvoon kymnaasin kirjastoon kuuluneita teoksia. Kuva: Emilia Karppinen.

huomattavasti vasta 1700-luvun lopussa, jolloin niteiden määrä kymmenkertaistui vähän yli 10 vuodessa. Vuonna 1807 niitä oli jo 2000, ja määrä vielä lähes nelinkertaistui seuraavien 30 vuoden aikana. Kymnaasin kirjasto oli tässä vaiheessa suhteellisen iso eurooppalainen koulukirjasto.

Kirjaston kasvusta kertoo tarkimmin sen lahjoitusluettelo *Bene meritorum de bibliotheca Borgoënsi memoria*, joka ei kuitenkaan valitettavasti anna tietoa kirjojen provenienssista eli lahjoittajaa edeltävistä omistajista. Luetteloon on merkitty teos, lahjoittaja ja kokoelmaan päätyminen ajankohta. Iso osa 1800-luvun alussa kokoelmiin kuuluneista kirjoista oli sen verran iäkkäitä, että niiden oli täytynyt kiertää monen käden ja kirjahyllyn kautta. Vaikka luettelo on sinänsä hieno lähde, kirjojen liikkeen tutkiminen sen avulla on työlästä ja vaatii onnea.

Monet lahjoittajista asuivat Uudellamaalla, mutta joukossa oli myös huomattava määrä turkulaisia. Molempien alueiden yksityiskirjastojen kokoelmista saapui teoksia, joihin liittyi erityisesti 30-vuotisen sodan aikana tehtyjen kirjaryöstöjen historia. Tällöin Keski-Euroopasta tuotuja kirjoja päätyi Turun akatemiaan, mutta Folke Nyberg on jäljittänyt niitä myös Porvoosta. Suurin osa näistä kirjoista on kulkeutunut Porvooseen samaa reittiä, tanskalaisen Holger Rosenkranztin (1574–1642) kirjastosta.

Sitä vastoin katolista uskontoa käsittelevää kirjallisuutta Porvoossa on hyvin vähän. Tällaisia kirjoja ei lahjoittajilla ollut, tai sitten he arvioivat sen antamisen hiippakunnan taloon olleen huono ratkaisu. Niin Saksassa kuin Englannissa näitä teoksia oli käytännössä piilotettu koulukirjastoihin, mikä saattoi myös heikentää niiden saatavuutta Pohjoismaissa.

Yksittäisten kirjojen jäljittämiseen ei välttämättä tarvitse ryhtyä hahmottaakseen yleisluontoisesti kymnaasin kirjaston kokoelman kehitystä, sillä kokoelman vaiheita voi tarkastella myös osana eurooppalaisten kirjastojen muuttumista. Aina 1500-luvulle asti merkittävimmät kirjastot olivat julkisia tai yhteisin varoin koottuja, kuten yliopistojen ja luostarien kirjastoja, mutta erityisesti 1600-luvulta alkaen yksityisten kirjastojen merkitys kasvoi. Modernina aikana puolestaan yhteiskäytössä olleet kirjastot tulivat yhä tärkeämmiksi.

Sotasaaliina saatuja kirjoja päätyi Ruotsissa niin julkisiin kuin yksityisiin kirjastoihin. Vaikka julkisen ja yksityisen tilan käsitteet olivat vielä 1700-luvulla hieman vaikeasti

erotettavissa, kirjastojen kohdalla jako oli suhteellisen selkeä. Yliopistoilla, seurakunnilla, kouluilla ja kaupungeilla oli julkisia kirjastoja, sillä ne olivat monelle käyttäjälle avoimia. Yksityiskirjastojen osalta omistaja päätti, kuka kirjastoon pääsi.

Eurooppalaisten kirjastojen historiassa 1500–1700-luvut on nähty yksityiskirjastojen kulta-aikana, kun aiemmin merkitykselliset julkiset kirjastot, kuten yliopistojen ja kato- lisen kirkon kokoelmat, menettivät merkitystään. Tämä muutos kuitenkin kätki alleen merkittävemmän siirtymän, jonka toivat 1700-luvulla lukuseurat ja lainakirjastot. Niiden myötä lukijat saivat käsiinsä myös oman aikansa menestyskirjallisuutta, ei ainoastaan jopa yli sadan vuoden ajan Euroopassa kiertäneitä teoksia. Suomessa kirjakaupat olivat tulleet 1700-luvun lopussa Turkuun, mutta uutta suosikkikirjallisuutta, kuten romaaneja sekä pamfletteja, löytyi lähinnä yksityiskirjastoista. Porvooseen ensimmäinen kirjakauppa avattiin vuonna 1839.

Kirjaston merkitys

Porvoon kymnaasin kirjasto oli osa kaikkialle Eurooppaan levinneiden koulukirjastojen verkostoa. Monissa paikoissa, kuten Englannissa tai Saksassa, oppilaitoksiin sijoitettujen kirjastojen ja kaupunginkirjastojen suhde oli jännitteinen. Lukutaitoisten määrä kasvoi, samoin kiinnostus kirjallisuutta kohtaan. Koulukirjastoista ei vastausta lukuhaluun saanut, harvoin kaupunginkirjastostakaan. Monia saksalaisia koulukirjastoja pidettiin unohdettujen teosten lepopaikkoina. Niihin sijoitettiin kirjoja, joille ei oikeastaan edes kaivattu lukijoita, kuten katolista teologiaa käsitteleviä oppineita julkaisuja.

Kirjastot laajemmin eivät kuitenkaan olleet vain vaarattomien teosten loppusijoituspaikkoja. Ne olivat koulujen yhteydessä, ja niiden kokoelmia myös käytettiin opetuksen tukena. 1600–1700-luvulla puhuttiin kirjojen sodasta, jossa erilaiset käsitykset tiedon hankkimisesta ja sen merkityksestä ottivat mittaa toisistaan. Joseph M. Levine on esittänyt, että brittiläisestä näkökulmasta monet näistä yhteenotoista kulminoituivat käsitykseen koulutuksesta.

Levinen mukaan varhaismodernissa Euroopassa kamppaili kaksi koulutusnäkemystä, joiden vaikutus oli havaittavissa laajasti intellektuaalisessa elämässä. Ensimmäisen mukaan kulttuurin tärkein tehtävä oli ymmärtää luonnon ja ylikuonnollisen todellisuuden luonne. Toinen puolestaan korosti hyödyllisyyden ja käytännöllisyyden merkitystä: Britteinsaarten kirjastojen historian osalta Levine näkee opetusinstituutioiden kirjastojen keskittyneen ensimmäiseen päämäärään, sillä niiden hyllyt olivat täyttyneet kreikkalaisilla ja roomalaisilla klassikoilla sekä antiikin tutkimusta, kuten historiaa, arkeologiaa ja epigrafiikkaa koskevilla teoksilla.

Porvoon kymnaasin kohdalla näin vahvaan johtopäätökseen on vaikea tulla, sillä sen hyllyillä on paljon niin teologiaa, antiikin kirjallisuutta ja kulttuuria kuin myös ajanmu- kaista luonnontiedettä. Tähän on vähintään kaksi selitystä. Ensiksikin kirjoja oli vähem- män saatavilla, joten lahjoituksiin ei voinut suhtautua turhan valikoivasti. On mielenkiin- toinen kysymys, näkyykö kymnaasin kirjaston kokoelmissa aikansa koulutuspoliittisia linjauksia muualla kuin katolisuutta esittelevän ja käsittelevän kirjallisuuden vähäisyydes- sä. Protestanttisen uskonnollisen ja teologisen kirjallisuuden määrä oli taas suuri verrat- tuna Levinen käyttämiin esimerkkeihin, mikä selittyi sillä, että monet lahjoittajat olivat pappeja.

Toiseksi Ruotsissa, kuten monessa muussakin maassa, oli 1700–1800-luvun taitteessa paljon kiinnostusta luonnontieteitä kohtaan. Tämä näkyi myös Turun akatemiassa, jossa alan professuurit yleistyivät 1700-luvun loppupuolella. Turkulaisten kirjoja ja väitöksiä

Kuva 3. Eniten muistiinpanoja löytyy teologian ja klassisten kielten oppikirjoista, jotka lienevät kuuluneet suosituimpien kymnaasissa käytettyjen kirjojen joukkoon. Kuva: Emilia Karppinen.

tuli Porvooseen ja ennako-oletusten mukaisesti kirjaston kokoelmissa löytyy myös Carl von Linnén teoksia. Nykyisin maantieteeksi tai biologiaksi määriteltyjä teoksia kokoelmis- sa on paljon, mikä heijastelee aikakauden kotikirjastoja. Sitä vastoin esimerkiksi uuden- aikaista kemiaa ja fysiikkaa sisältäviä teoksia on vähemmän. Tähän vaikutti lahjoittajien kirjahyllyjen koostumus, mutta todennäköisesti myös se, että kokeelliset luonnontieteet olivat etäällä lukion opetustavoitteista. Näitä kirjoja käyttivät korkeintaan opettajat ja hiippakunnan papit, joille kirjasto oli myös avoinna.

Tietoja kirjojen käytöstä ei ole, mutta jotain voi päätellä niihin tehdyistä merkinnöis- tä. Eniten muistiinpanoja löytyy teologian ja klassisten kielten oppikirjoista. Ne lienevät siis kuuluneet suosituimpien kymnaasissa käytettyjen kirjojen joukkoon. Joissakin ta- pauksissa kirjoittajat olivat todennäköisesti koululaisia, jotka esimerkiksi keräsivät yhteen tietoja kopioimalla niitä samaa aihepiiriä käsittelevistä teoksista. Nämä teokset oli painet- tu määräysten mukaan Ruotsissa, vaikka monet oli alun alkaen kirjoitettu Saksassa. Paljon viitattuja teoksia olivat teologi Johann Peter Millerin *Theologia moralis*, jonka ruotsinnos- ta *Andeliga sedolärer* käytettiin laajasti. Toinen suosikki oli Friedrich Gediken *Uuden tes- tamentin* opintoja silmällä pitäen koostama kreikan opas. Myös teologi Augusti Ernestin dogmaattisen teologian oppikirjaan turvauduttiin usein opetuksessa. Nämä kouluissa laajasti käytetyt kirjat antavat paremman kuvan kymnaasin opetuksen tavoitteista kuin samassa rakennuksessa sijainnut oppinut kirjasto.

Pikkukaupungin universaalikirjasto

Porvoon kymnaasin tavoitteena oli kouluttaa poikia ja nuoria miehiä, joista osa suun- tasi yliopistoon. Sen kirjasto tuki varmasti tätä tehtävää, mutta sitä ei kannata ajatella ainoastaan koulukirjastona. Lahjoitukset osoittavat, että kirjasto koettiin Porvoossa ja Uudellamaalla tärkeäksi. Kuten monet muutkin eurooppalaiset kirjastot se oli myös todis- te alueen ja kokoajiansa vauraudesta ja oppineisuudesta. Porvoon asema uutena Viipurina – sekä hiippakunta että kymnaasi oli siirretty sinne vuonna 1723 – ei ollut erityisen vahva, ja erityisesti vuoden 1809 jälkeen kaupungissa pelättiin aseman menettämistä.

Kymnaasista ja sen kirjastosta tulikin yksi historiallisesti arvokkaana pidetyn kaupungin identiteetin rakentajista 1800-luvulla. Sitä ennen kokoelman piti kuitenkin karttua, eikä sen kasvattamiseen vaikuttanut paikallinen identiteettipolitiikka vaan eurooppalainen kirjahistoriallinen muutos. Jo 1600-luvun aikana vanhoista kirjoista tuli arvostettuja, ja 1700-luvulla niiden suosio vain kasvoi. Tässä vaiheessa vanhojen kirjojen keräilystä tuli suosittu harrastus. Porvoon kymnaasiin liittyi läheisesti kaksi suomalaisen bibliofilian varhaista avainhahmoa, Turun akatemian kirjastonhoitajana muun ohessa toiminut Henrik Gabriel Porthan ja tämän oppilaana akatemiassa ollut Pehr Johan Alopaeus (1773–1814).

Porthan lahjoitti Porvoon kymnaasille monta arvokasta teosta, minkä lisäksi hän ja Alopaeus vastasivat todennäköisesti yhdessä ensimmäisestä suomalaisesta arvokirjojen oppaasta *Animadversiones de libris raris* (1791–1792). Kyseessä oli Alopaeuksen väitöskirja, jonka hän teki Porthanin oppilaana. Molempien on ajateltu osallistuneen teoksen suunnitteluun, mutta Alopaeus saattoi kirjoittaa sen itse.

Alopaeuksen väitöskirja toi Suomeen monessa Euroopan maassa 150 vuotta jatkuneen keskustelun siitä, millaisia teoksia arvokirjastoon piti valita, millä tavalla ne kannattaisi sijoitella ja miten huolehtia niistä. 1600-luvun loppupuolella alkoi kehittyä arvokirjojen oma kaanon, jossa tärkeimpiä arviointikohteita olivat kirjan ikä, sen painaja ja siinä käytetty sidos. Arvostuksen kohteet olivat varsin samanlaisia kuin keräilijäpiireissä edelleen.

Alopaeus osallistui tähän keskusteluun, jonka hän tunsikin hyvin. Turussa tehdystä suppeasta väitöskirjasta tuli erityisen kiinnostava sen takia, että Alopaeuksesta tuli Porvoon lukion apulainen vuonna 1795 ja hän vastasi kirjastosta sen nopean kasvun vuosina. Väitöskirjassa käsitellyt ideat eivät toteutuneet Porvoossakaan, mutta kirjastossa on edelleen nähtävillä arvokirjoja kohtaan tunnettu kiinnostus.

Väitöskirjassa pohditaan sitä, miksi rariteetteja piti säilyttää. Sen mukaan rariteetit olivat kirjoja, jotka eivät kiertäneet yhä suuremmilla kirjamarkkinoilla, mutta joilla oli silti merkitystä. Näiden vastapainoksi Alopaeus listasi myös sellaisia kirjaryhmiä, joiden säilyttäminen oli hänestä turhaa. Yksin teoksen ikä ei riittänyt Alopaeukselle teoksen hankkimisen perusteeksi, vaan tiedollisella arvolla oli myös merkitystä. Lisäksi hän jakoi rariteetit kahteen luokkaan: kaikkialla ja jollakin alueella harvinaiset kirjat. Tämän takia esimerkiksi suomalainen oppinut kirjasto oli erilainen kuin ranskalainen.

Porvoossa harvinaisten kirjojen metsästyksessä jäi lopulta varsin pieneksi, koska suuri osa kokoelmasta saatiin lahjoitusten avulla. Kun englantilainen *Tatler*-lehti loi jo 1700-luvun alussa Tom Folio -nimisen koomisen hahmon kuvaamaan keräilijää, joka rakastaa kirjan kuoria mutta ei niiden sisältöä, edes Alopaeuksen väitöksessä ei ohiteta sisällön merkitystä. Kirja oli sekä arvo- että käyttötavara.

Olemme kirjoittaneet kansainvälisen tutkimuksen avaamista näkökulmista Porvoon kymnaasin kirjaston vaiheisiin. Kirjasto sai silti juuri suomalaisessa keskustelussa erityisen aseman, koska Turun akatemian kirjasto paloi vuonna 1827. Tämän kansallisen katastrofin ikuisti ja sanoitti seuraavalla vuosikymmenellä filosofi J. J. Tengström, joka kirjoittaessaan palon tuhoista kirjastossa vertasi Turun tuhoa Vergiliuksen kuvaukseen Troijan katoamisesta. Akatemian kirjastolle hän etsi vertailukohtaa Aleksandriasta.

Helsingin yliopiston kirjasto kasvoi nopeasti Venäjältä tulleiden lahjoitusten seurauksena 1830-luvulla. Se ei kuitenkaan edustanut historiallista jatkuvuutta kuten Turun kirjasto olisi tehnyt – tai sen edustama jatkuvuus oli toisenlaista. Akatemian kirjaston aikalai-

nen ja eräässä mielessä sen perinteen jatkaja oli monissa tulkinnoissa Porvoon kymnaasin kirjasto, joka edusti Ruotsin ajan kansainvälistä oppineisuutta. Kun kirjaston suojamuovit on jälleen poistettu, se hahmottuu paremmin myös tällaisena paikallisena ja kansallisena kertomuksena.

Kirjoitus perustuu *Sanojen liike – oppineet kirjalliset kulttuurit 1800-luvun alun Suomessa* -hankkeessa (Koneen säätiö 2020–2022) tehtyyn tutkimukseen. Porvoon kymnaasin kirjaston vaiheita käsitellään vuoden 2024 alussa ilmestyvässä teoksessa *Kirjojen kaipuu: Kirjakulttuuria 1800-luvun alun Suomessa* (Gaudeamus).

FT/Dos Janne Tunturi toimii yleisen historian yliopisto-opettajana Turun yliopistossa. Hän on viime aikoina tutkinut etupäässä kirjastojen historiaa.
jantun [apud] utu.fi

FM Emilia Karppinen työskentelee Lappeenrannan kaupungin asiakirjahallintopäällikkönä ja valmistee Turun yliopistolla väitöskirjaa kaupunkisuunnittelun profession historiasta. Karppinen on kiinnostunut myös kirjakokoelmien ja kirjastojen historian tutkimisesta.
epkarp [apud] utu.fi

Kirjallisuus

Alopaeus, Pehr Johan et al., *Animadversiones de libris raris*, Näköisp., Helsingin yliopiston kirjasto, Helsinki, 1983.

Barbier, Frédéric, *Histoire des bibliothèques. D'Alexandrie aux bibliothèques virtuelles*, Armand Colin, Paris, 2013.

Bene meritorum de bibliotheca Borgoënsi memoria, Borgå Gymnasiumin kirjasto, Borgå, 1786–1913

Crawford, Alice (ed.), *The Meaning of the Library. A Cultural History*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2015.

Levine, Joseph, ”Ancients and moderns: cross-currents in early modern intellectual life”, *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland*, eds. G. Mandelbrote & K. A. Manley, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 7–22, <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521792745.003>.

Lönnberg, Ernst, *Borgå Lycei bibliotekskatalog*, Borgå Lyceum, Borgå, 1906.

Manley, K. A. & Giles Mandelbrote (eds.), *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

McKitterick, David, *The Invention of Rare Books. Private Interest and Public Memory, 1600–1840*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018.

Nohrström, Holger, *Borgå gymnasiebibliotek och dess föregångare bland Finlands läroverksbibliotek: ett bidrag till Finlands biblioteks- och kulturhistoria*, Mercators tryckeri aktiebolag, Helsingfors, 1927.

Nyberg, Folke, *Borgå Gymnasii Bibliotek. Möten med böcker och människor*, Borgå gymnasiums bibliotek, Borgå, 2002.

Pettegree, Andrew & Arthur der Weduwen, *The Library. A Fragile History*, Profile Books, London, 2021.